

LAUDATIO DEL DR. CLAUDI ESTEVA: EL PAPER INVESTIGADOR

ÀNGEL MARTÍNEZ HERNÁEZ
Universitat Rovira i Virgili
angel.martinez@urv.cat

Rector Magnífic, autoritats, doctors, professors, familiars i amics del professor Claudi Esteva Fabregat i tots els qui amb la vostra assistència honoreu aquest acte solemne,*

És per a mi un honor exercir de padrí en aquest acte d'investidura del professor Claudi Esteva Fabregat com a doctor honoris causa a títol pòstum per la nostra universitat. És un acte trist, perquè el Dr. Esteva ens va deixar recentment, quan, malgrat la seva avançada edat i precària salut, encara mostrava una gran vitalitat i goig de viure i es veia amb el coratge i la tenacitat de ser físicament avui amb nosaltres. És també un acte joiós, perquè tots sabem que aquest és un homenatge de justícia a una vida dedicada a la recerca i a la docència, a la promoció acadèmica de l'antropologia i a la seva divulgació social, a la teoria

* A Aquest text es correspon a l'elogi del candidat realitzat pel doctor Àngel Martínez Herrnez en la Investidura com a doctor honoris causa a títol pòstum del senyor Claudi Esteva Fabregat. Sessió acadèmica extraordinària del 10 de novembre de 2017.

i a la professionalització i aplicació pràctica d'aquesta disciplina, al coneixement i al pensament, com li agradava dir a ell per distingir entre el saber tècnic i el saber reflexiu. Un homenatge, també, a una vida llarga i ampla, plena d'èxits acadèmics en un context històric moltes vegades dramàtic, si és que no tràgic, on qualsevol fita va ser el resultat d'un elevat nivell d'autoexigència.

Entre els qui vàrem tenir el plaer de ser els seus alumnes i deixebles, sempre romandrà el record d'un home bo i generós, treballador infatigable, autor perfeccionista que no s'atemia davant les dificultats intel·lectuals, excellent orador i millor conversador (quan tenies una tutoria amb ell sabies quan començaves però mai quan acabaves); un home savi, que sempre és més que un intel·lectual; defensor d'una disciplina, l'antropologia, que s'estimava i a la qual va entregar la vida amb una voluntat a prova de frustracions. Ell va ser el primer catedràtic d'antropologia cultural a l'Estat espanyol, però fonamentalment va ser mestre de mestres, com ha apuntat el Dr. Joan Prat en la primera part d'aquesta *laudatio*; gran mestre dels enigmes de la condició humana.

La seva obra és de tal magnitud que és impossible de resumir en aquest acte amb justícia. Més de 300 articles i 23 llibres mostren la seves capacitats com a teòric de l'antropologia i com a etnògraf en diferents països com Mèxic, el Perú, Equador, Guinea Equatorial, els Estats Units i diferents indrets de l'Estat espanyol, com l'Alt Aragó i Zamora, entre d'altres. Va fer aportacions molt destacades a l'antropologia psicològica a partir de la recerca sobre la relació entre la cultura i la personalitat, a l'antropologia industrial i als estudis sobre etnicitat, ja que l'impacte de l'estructura de classes socials i les identitats ètniques i nacionals en la psicologia profunda dels individus va ser una constant de les seves aportacions. Des del principi va defugir d'una concepció de l'antropologia limitada a l'indigenisme i va afrontar la complexitat de les societats urbanoindustrials com un repte i també com un deute moral d'entendre per què som com som. També va contribuir de forma brillant a l'americanisme, a partir de la seva anàlisi, entre moltes altres, sobre el mestissatge a Iberoamèrica.

Si bé sempre es va definir com a etnòleg i antropòleg cultural, el seu coneixement era ampli i sense fronteres; sovint incorporava altres bran-

ques de l'antropologia general, com la lingüística, l'antropologia física i l'arqueologia, seguint el model boasià que caracteritzà la nostra disciplina a Amèrica del Nord. La seva formació psicoanalítica també contribuïa a construir una antropologia erudita i a la vegada creativa i singular. Les seves observacions eren fines, com la seva mirada intel·ligent i curiosa.

Recordo com, en una de les tantes trobades que vàrem tenir com a director que era de la meva tesi doctoral, em va donar una lliçó d'observació etnogràfica. "Entrevistar els informants està molt bé", em va dir, "però a vegades l'observació dels comportaments és fonamental". "Per exemple, quan un observa com treballen els jornalers que són temporers al delta de l'Ebre, pot deduir del seu comportament la seva procedència cultural. Hi ha quadrilles on els subjectes van treballant al mateix ritme, sense generar competència entre ells, i altres quadrilles on cada jornalер fa la feina individual sense compassar-se amb el grup. Els primers venen d'una cultura de latifundi, on el subjecte no ha de destacar dins la quadrilla. Els segons de la cultura de l'hortet, on predomina un major individualisme".

El professor Esteva era l'home de la mirada intel·ligent i curiosa que no es conforma amb les aparences, sinó que troba, en els petits detalls, patrons que responen a una forma de vida, a això que els antropòlegs hem definit com una cultura. Qualsevol comportament humà s'ha d'entendre en un sistema de relacions on intervenen factors diversos: econòmics, polítics, d'organització social, d'identitat cultural, que creen un *ethos* on la personalitat, el jo, el subjecte, es conformen com a tals. El Dr. Esteva era l'energia malinowskiana en estat pur quan, pas a pas, desgranava a les seves obres i conferències els factors que expliquen que un individu senti culpa o vergonya, que la taxa de suïcidis sigui molt elevada en un poble de Zamora, que els convictees masculins procedents de classes socials desfavorides es tatuïn «Amor de madre», o quan dissecionava el masculisme a les colònies de Mèxic DF. Subjectes que habiten, que habitem, mons culturals que ens fan ser com som. La influència del culturalisme nord-americà, i especialment de l'Escola de Cultura i Personalitat a la qual pertanyia, era evident en els seus escrits i formes de pensar la condició humana. Margaret Mead, Ralph Linton, Melford Spiro o George Foster, entre molts altres, van ser els seus col·legues, amics i interlocu-

tors en pla d'igualtat. També el seu homònim Claude Lévi-Strauss, amb el qual s'intercanviava llibres. I, per descomptat, també aquells que van ser els seus mestres o col·legues i que com ell s'havien exiliat a Mèxic fugint d'una Espanya feixista i totalitària. Estic pensant en Pere Bosch i Gimpera, Joan Comas i Àngel Palerm, entre d'altres.

El professor Esteva mai no es conformava amb la simple reproducció d'allò que altres havien dit, sinó que aportava creativitat i singularitat a les seves anàlisis obrint nous camins i repensant el que és ja pensat. Tampoc es conformava amb la uniformitat, ni del pensament ni de la vida. Com explica el seu col·lega i amic el professor Horacio Capel, en un text que escriu sobre la vida i obra del professor Esteva, en el denominat Comitè d'Experts de l'Exposició Universal de Sevilla de 1992, del qual ambdós formaven part, el professor Esteva va defensar que el paper dels intel·lectuals és oposar-se a tot allò que signifiqui imposició de la uniformitat, perquè l'objectiu dels intel·lectuals és recuperar el que és bell i moral en si mateix: la diversitat.

Rector Magnífic, en la mesura que ens ha estat possible, hem exposat la vida i obra del professor Claudi Esteva Fabregat. Creiem, doncs, que hem dit prou perquè amb la vostra autoritat li sigui atorgat el reconeixement dels seus mèrits. Per tant, Rector Magnífic, us demanen que us digueu nomenar doctor honoris causa el professor Claudi Esteva Fabregat i incorporar-lo a la nostra universitat.